

Неготовність економіки України до адекватної відповіді як на зовнішні, так і на внутрішні загрози в умовах постійного загострення глобальних викликів, а також відставання України від більшості країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками гальмує подальший соціально-економічний розвиток держави та призводить до зовнішніх обурень і до негативних соціальних проявів.

Найважливішими загрозами соціальній безпеці на рівні держави залишається бідність населення, різке розшарування та збільшення соціальної нерівності, неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, невідповідність реформування системи охорони здоров'я та соціального захисту населення трансформаційним перетворенням у державі. Існуючі загрози та поява нових, зокрема це активізація міграційних процесів унаслідок бойових дій на Сході України; руйнування економіки та систем життєзабезпечення на тимчасово окупованих територіях, втрата їх людського потенціалу, незаконне вивезення виробничих фондів на територію Росії потребують швидкого реагування як з боку держави так і місцевих органів влади. У зв'язку з чим, скорочення обсягів виробництва, призупинення реалізації інвестиційних проєктів, наростання кризових явищ у соціальній сфері – ці та інші характерні риси сучасного розвитку України є підставою для ретельного аналізу соціально-економічного розвитку регіонів і розроблення пропозицій щодо забезпечення соціальної безпеки [1].

До основних принципів забезпечення соціальної безпеки правомірно віднести: верховенство норм діючих законів; додержання балансу суспільних інтересів порівняно з інтересами держави й окремо взятої особи; взаємна відповідальність усіх членів суспільства перед державою та держави перед усіма членами суспільства [2].

Забезпечення соціальної безпеки потребує формування нових раціональних стандартів життя. У зв'язку із цим особливе значення має створення й удосконалення системи соціальних стандартів, які представляють соціальні й фінансові норми та нормативи, відповідно до яких визначається структура й обсяг бюджетних витрат [3].

Одним із найважливіших критеріїв соціальної безпеки є дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, групи, суспільства, держави, їх взаємна відповідальність у її забезпеченні. Ми погоджуємося з думкою багатьох вітчизняних експертів та фахівців про те, що стан системи соціальної безпеки в Україні повинен охоплювати показники збереження життєво важливих соціальних складових функціонування суспільства і держави, а також передбачати можливість здійснення індикативного регулювання соціальних процесів. На нашу думку, механізм розроблення і дослідження системи таких показників та індикаторів повинен сприяти виявленню та оцінюванню ступеня та міри соціальних загроз, що дозволить виявити найбільш небезпечні процеси і деформаційні тенденції у процесі соціально-економічного розвитку держави [2].

Неспроможність держави одноосібно та своєчасно реагувати на загострення існуючих загроз та появу нових потребує соціальної відповідальності усіх суб'єктів, у тому числі і бізнесу. Також, одним із найбільш важливих аргументів на користь необхідності впровадження соціальної відповідальності у практику діяльності українських підприємств є те, що соціальна відповідальність традиційно визначається як активний чинник підвищення конкурентоспроможності підприємства та водночас як ефективна стратегія зростання добробуту населення та досягнення збалансованого розвитку.

Визначення теоретичних засад соціальної відповідальності передбачає з'ясування поняття «соціальна відповідальність». Сутність соціальної відповідальності розкривається у процесі діяльності. Соціальну відповідальність не можна зводити до одного з її різновидів: моральної, політичної, юридичної, професійної та ін. На нашу думку, соціальна відповідальність – це системна діяльність, яка передбачає не лише розуміння і прийняття соціально значущих інтересів суб'єктів забезпечення соціальної безпеки але й готовність до упередження ризиків та загроз, мінімізації їх впливу, передбачаючи наслідки такої діяльності.

Соціальну відповідальність у контексті забезпечення соціальної безпеки правомірно розглядати у розрізі суб'єктів, зокрема державних, регіональних, місцевих органів влади; бізнесу; населення; установ соціальної сфери; позабюджетних соціальних фондів; громадських організацій та інші.

Так як, соціальна безпека – це безпека людини, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, тому вважаємо необхідністю визначати основи соціальної відповідальності за кожним суб'єктом по відношенню до інших. Оскільки безпека держави передбачає її спроможність через управління підсистемами національної безпеки запобігти і ліквідувати загрози для влади, законності і правопорядку, територіальної цілісності держави, усунути соціальні деформації, що перешкоджають функціонуванню і

розвитку особи та суспільства, соціальна відповідальність держави у першу чергу полягає в розробленні та реалізації внутрішньої і зовнішньої соціально-економічної політики.

Сталий економічний розвиток України, її інтеграція до європейського співтовариства вимагають взаємодії держави, бізнесу та суспільства, що сприятиме подальшому стабільному розвитку нашої держави. В основі світової практики ведення бізнесу покладено етичні підходи до суспільства, співробітників, навколишнього середовища. У світі відбувається переформатування сприйняття бізнесу не лише зі сторони його прибутковості, а й з урахуванням ціни, наслідків отримання прибутку, соціальної та екологічної складової.

Інтеграція національних бізнесів і економік у світову економічну систему, загострення конкуренції актуалізує питання соціальної відповідальності бізнесу (СВБ), яка полягає у вирішенні соціально значущих проблем як у самому бізнесі, так і за його межами, тобто на виробничому, місцевому, регіональному та національному рівнях.

Важливою характеристикою соціальної відповідальності є прагнення організації впроваджувати соціальні та екологічні питання у свій процес прийняття рішень та бути підзвітними за впливи, які їх рішення та дії справляють на суспільство та навколишнє середовище. Це передбачає як етичну, так і прозору поведінку, яка сприяє сталому розвитку, враховує інтереси зацікавлених сторін, відповідає чинному законодавству та міжнародним нормам поведінки, впроваджена у діяльність організації, і практикується у її відносинах [4].

В Україні дослідженню теорії та практики розвитку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) присвячені наукові розробки В. Воробєя, М. Бутко, М. Мурашко, М. Саприкіної, М. Стародубської, Н. Резнік. Проблеми соціальної відповідальності бізнесу або корпоративної соціальної відповідальності з позиції використання її бізнес-організаціями для забезпечення собі конкурентних переваг, зокрема в сучасних кризових економічних умовах, досліджують: Л. Грачева, В. Гришкін, Р. Колишко, Ф. Котлер, Р. Краплич, А. Кузнецова, Д. Кулібаба, О. Лазоренко, Н. Мачуга, В. Рубан, М. Саприкіна, О. Соляник, Н. Супрун, А. Сучко, М. Фурса.

Визначаючи стратегічні напрями соціальної відповідальності бізнесу О. Грішнова зазначає що «сутність соціальної відповідальності полягає, насамперед в етичних відносинах із персоналом підприємства, які передбачають дотримання прав працівників та врахування їх інтересів; у формуванні соціально прийнятних цін та забезпеченні високої якості продукції та послуг, у дотриманні законів і сумлінній сплаті податків, у мінімізації екологічного навантаження на природу...» [5].

Таким чином, основною умовою соціально-відповідального бізнесу є реалізація сумлінної ділової практики відносно основних груп стейкхолдерів. Базовим рівнем соціальної відповідальності бізнесу є дотриманням ним законодавства України. Як не дивно, але саме ухилення від вимог законодавства у сфері оплати праці, сплати податків, порушення кадрових питань призводить до загострення проблеми безробіття, бідності, недофінансування соціальної сфери, неспроможності населення отримувати у майбутньому достатній розмір пенсійного забезпечення, якісну освіту та медичні послуги. Разом з цим, не варто забувати, що в першу чергу це є обов'язком власників та керівників підприємств, які здійснюють свою діяльність згідно законодавства України. Контроль за виконанням законів покладено на державу. Розширений рівень соціальної відповідальності бізнесу передбачає додаткову відповідальність, не визначену законодавчими актами, це і підвищення кваліфікації працівників, додаткові виплати працівникам, медичне і пенсійне страхування за рахунок підприємства, турбота про громаду, докільля понад норми визначені законодавством. Соціально відповідальна компанія демонструє успішну діяльність за умов корисності свого виробництва, випуску продукції для суспільства і саме головне не завдаючи шкоди суспільству та навколишньому середовищу.

Не дивлячись на переваги соціально відповідального бізнесу, в Україні його розвиток проходить повільними темпами, про що свідчить низький рівень оплати праці, тінізація заробітної плати, недотримання законодавства стосовно соціально-трудова відносин, зростаючі розміри заборгованості із виплати заробітної плати. Погоджуємося з науковцями щодо необхідності розроблення законодавства, створюючи правові рамки соціальної відповідальності. Але, на нашу думку важливе місце займає особистісна соціальна відповідальність кожного працюючого, менеджера, керівника підприємства. Адже сьогодні, у першу чергу, мова йде не про розширену соціальну відповідальність, а про не дотримання законодавства у соціально-трудова сфері, про не сплату податкових платежів та єдиного соціального внеску у разі не оформлення працівника на роботу та виплат заробітної плати у «конвертах». Саме появи таких загроз можна уникнути у разі розвитку соціально відповідального бізнесу.

Тому активізація процесів у сфері соціальної відповідальності бізнесу в першу чергу потребує:

- зміцнення суспільної свідомості щодо значущості соціальної відповідальності для сталого економічного розвитку держави та конкурентоспроможності підприємства;
- формування податкового законодавства з урахуванням можливостей зменшення оподаткування соціально-відповідальними підприємствами;

- розроблення та прийняття Національної стратегії розвитку СББ в Україні;
- стимулювання поширення українськими суб'єктами господарювання та організаціями нефінансових звітів, у т.ч. через українські та міжнародні спеціалізовані портали та бази звітів.

Соціальна відповідальність за визначенням стандарту ISO 26000 – це відповідальність організації за вплив своїх рішень та діяльності (а саме продукцію і послуги) на суспільство і навколишнє середовище, що реалізується через прозору і етичну поведінку, відповідає сталому розвитку та добробуту суспільству, враховує очікування зацікавлених сторін, поширена в усій організації і не суперечить відповідному законодавству і міжнародним нормам поведінки. Згідно з стандартом ISO 26000 компанія в свою діяльність включає такі компоненти, як захист прав людини, захист навколишнього природного середовища, безпеку праці, права споживачів та розвиток місцевих общин, а також організаційне управління та етику бізнесу.

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу (СББ) – це сфера діяльності підприємства, яка характеризується вирішенням соціально значущих проблем як у самому бізнесі, так і за його межами, тобто на виробничому, місцевому, регіональному та національному рівнях. Фундаментальним принципом СББ є дотримання правових і законодавчих норм у діяльності підприємства. У той же час, соціальна відповідальність передбачає активні дії підприємства, за межами норм, визначених законом, та прийняття на себе додаткових, добровільних зобов'язань перед суспільством.

Отже, до напрямів забезпечення системи СББ правомірно віднести:

- створення умови для запровадження системи гідного соціально-економічного забезпечення працівників підприємства, зокрема забезпечення стійкого та постійного зростання заробітної плати з урахуванням соціально-економічних тенденцій у країні;
- удосконалення системи соціального забезпечення працівників у тому числі шляхом надання їм соціальних пакетів;
- запровадження системи додаткового соціального страхування, зокрема медичного та недержавного пенсійного;
- співучасть у виконанні соціальних програм і заходів регіону, держави та міста;
- стабілізація ринку праці шляхом створення нових робочих місць і застосування новітніх гнучких форм зайнятості;
- співпраця з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства, сторонами соціального партнерства з метою забезпечення соціальної безпеки.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Онищенко В.О. Соціальна безпека регіону: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В.О. Онищенко, Т.М. Завора, О.В. Чепурний – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 275 с.
3. Завора Т.М.. Підвищення соціальних стандартів у контексті забезпечення національної безпеки держави у соціальній сфері / Т.М. Завора, О.В. Чепурний / Матеріали за 9-а міжнародна научна практична конференція «Образование и наука на XXI век». – Том 4. Икономики. – София: «Бял ГРАД-БТ» ООД, 2013. – С. 65 – 68
4. Міжнародний стандарт ISO 26000: 2010 «Настанова по соціальній відповідальності». ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://www.iso.org/iso/discovering_iso_26000.pdf
5. Грішнова О. Соціальна відповідальність бізнесу: сутність, значення, стратегічні напрями розвитку в Україні / О. Грішнова // Україна: аспекти праці. – №7, 2010 С. 3 – 8.